

Yerel Basın Işığında Cumhuriyet Valilerinden Atıf Ulusoğlu Dönemi'nde Urfa (1936-1937)*

Prof. Dr. Kazım PAYDAŞ | 0000-0002-9683-9016

| kpaydas@harran.edu.tr

Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı, Şanlıurfa,
Türkiye.

ROR ID: <https://ror.org/057qfs197>

Kadir TORAMAN | 0000-0003-4076-2096

| yavuzkt - 01@hotmail.com

Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, Şanlıurfa,
Türkiye.

ROR ID: <https://ror.org/057qfs197>

Öz

20. yüzyılın ilk çeyreğinde inkişaf eden Türkiye Cumhuriyeti Devleti devr-i sabıktan almış olduğu idari teşkilatı pek değiştirmeyerek kullanmaya devam etmiştir. Ülke öncelikle vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar nahiyelere, nahiyeler ise köylere ayrılmıştır. Her vilayetin başında bir vali vardır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Urfa'da sıklıkla vali değişmektedir. 1936-1937 yılında görev yapan Atıf Ulusoğlu şehrin sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan toplumun gelişmesi adına çalışmalar yapmıştır. Şehrin neredeyse bütün ilçelerini sık sık dolaşmış, sorunların çözümü adına talimatlar vermiştir. Urfa'da görev yaptığı yıllarda devrin ekonomik şartlarına göre olumlu faaliyetler gerçekleştirmiştir. Eğitimden sanata, kültürden, ekonomiye birçok alanda çalışmalar yapmıştır. Ayrıca şehrin belediye işleriyle de yakından ilgilenmiştir. Kurak bir coğrafyada bulunan Urfa sık sık kuraklıkla karşılaşmıştır. Verimli ve geniş tarım havzasına sahip olmasına rağmen fare ve çekirge sürüleri ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yerel yönetimler personel yetersizliği ve ekonomik nedenlerden dolayı hızlı çözüm olanağına sahip değillerdi. Bu dönemde belediye valilikle koordineli olarak çalışarak şehrin alt yapısı adına önemli girişimlerde bulunmuştur. Örneğin, şehrin temiz su ihtiyacını karşılayabilmek için kaynaklardan su yolları temin edilmiş, yol yapım çalışmaları başlatılmıştır. Haberleşmenin tüm şehirde sağlanabilmesi için telgraf telleri dikilmiştir. Atıf Ulusoğlu esnafın modern bir üretim yapabilmesi için yurdun çeşitli yerlerinde düzenlenen sergilere gitmelerini sağlamıştır. Atıf Bey'in Urfa valiliği kısa sürmesine rağmen şehirde olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Cumhuriyet, Urfa, Atıf Ulusoğlu, Sosyoekonomik.

Atıf Bilgisi

PAYDAŞ, Kazım, TORAMAN, Kadir, "Yerel Basın Işığında Cumhuriyet Valilerinden Atıf Ulusoğlu Dönemi'nde Urfa (1936-1937)", *TÜRKAV Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1, Haziran 2024, ss. 65-82.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11576770>

Urfa in the Era of Atf Ulusoğlu from the Governors of the Republic in the Light of the Local Press (1936-1937)*

Prof. Dr. Kazım PAYDAŞ | 0000-0002-9683-9016

| kpaydas@harran.edu.tr

Harran University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Medieval History,
Şanlıurfa, Türkiye.

ROR ID: <https://ror.org/057qfs197>

Kadir TORAMAN | 0000-0003-4076-2096

| yavuzkt_01@hotmail.com

Harran University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Modern History,
Şanlıurfa, Türkiye.

ROR ID: <https://ror.org/057qfs197>

Abstract

Developing in the first quarter of the 20th century, the Republic of Turkey continued to use the administrative organization it inherited from the past without changing it much. The country was divided into provinces, provinces into districts, districts into townships and townships into villages. Each province was headed by a governor. It is seen that there was a frequent change of governors in Urfa in the early periods of the Republic. Atf Ulusoğlu, who served in 1936-1937, dealt with the problems of the city one-on-one and also worked for the development of the society in terms of socioeconomic and socio-cultural aspects. He frequently traveled to almost all districts of the city and gave instructions for the solution of related problems. During the years he served in Urfa, he carried out very positive activities according to the economic conditions of the time. He worked in many fields from education to art, culture and economy. He was also closely involved in the municipal affairs of the city. Nevertheless, Urfa, located in an arid geography, frequently faced drought. At the same time, despite having a fertile and large agricultural basin, it had to struggle with swarms of rats and locusts. Local governments did not have the opportunity for quick solutions due to lack of personnel and economic reasons. During this period, the municipality worked in coordination with the governor's office and took important initiatives for the city's infrastructure. For example, in order to meet the city's need for clean water, waterways were provided and roads were designed. At the same time, telegraph wires were erected to ensure communication throughout the city. Atf Ulusoğlu ensured that artisans went to exhibitions organized in various parts of the country in order to make modern production. Although Atf Bey's governorship of Urfa was short-lived, positive developments took place in the city.

Keywords: Ottoman, Republic, Urfa, Atf Ulusoğlu, Socioeconomic.

Citation

PAYDAŞ, Kazım, TORAMAN, Kadir, "Urfa in the Era of Atf Ulusoğlu from the Governors of the Republic in the Light of the Local Press (1936-1937)", *TURKAV Institute of Public Administration Journal of Social Sciences*, Volume 4, Issue 1, June 2024, pp. 65-82. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11576770>

Giriş

Cumhuriyet ilan edildikten hemen sonra, 1924 yılında Teşkilat-ı Esasiye ile devletin yeni anayasası hazırlanmıştır. Anayasada yeni kurulan devletin yönetim şekli, dini, dili, bayrağı ve aynı zamanda hâkimiyetin milletin egemenliğinde olduğu ve bu yetkiyi TBMM'nin Türk Milleti adına icra edeceği belirtilmiştir.¹ Anayasanın önemli maddelerinden birisi de ülkenin idari taksimatıyla ilgilidir. Türkiye Cumhuriyeti ile ilgili değerlendirmeler yapmadan önce devr-i sabıktan alınan bakiye üzerine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Osmanlı Devleti 19. yüzyılda mali, idari ve sosyal yönden zayıflamıştı. Bu yüzden yöneticiler devletin ömrünü uzatabilmek için merkezi otoriteyi güçlendirmek istemiştir. Avusturya ve Rusya gibi merkezîyetçi devletler örnek alınarak *mali işlerin tek merkezden yönetilip yönlendirilmesini, yükümlülüklerin kanuni esaslara dayandırılmasını ve yargı gücünün düzenli biçimde işlemesini amaçlayan bir idari sistem oluşturulmuştur.*²

1864 Vilayet Nizamnamesi önce *Tuna, Ma'muretü'laziz, Manastır, Selanik, Yanya ve Tirhala*'da denenmiş ve elde edilen başarılı sonuçlar neticesinde 1871 Vilayet nizamnamesi ile tüm devlette uygulanmaya başlanmıştır. 1871 Vilayet Nizamnamesine imparatorluğun idari taksimatı, *vilayet, liva, kaza, nahîye ve köy* olarak teşkil edildi.³ 1924 Teşkilat-ı Esasiye Anayasası ile Türkiye Cumhuriyeti devr-i sabıktan almış olduğu mirası güncelleyerek dönemin ihtiyaçlarına göre yeniden teşkil etmiştir. Genç cumhuriyetin yeni anayasasınının 89. maddesine göre,⁴ *Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet nokta-i nazarından vilayetlere, vilayetler kazalara, kazalar nahiyelere münkasemdir ve nahiyeler de kasaba ve köylerden terekkiüp eder.* 1924 Anayasası'ndan da anlaşılacağı üzere daha önce idari taksimatın muhtevasında olan *liva* kaldırılmıştır. Urfa'nın, Cumhuriyet Dönemi idari taksimatı 1920 ile 1925 yılları arasında Urfa, Harran, Suruç ve Birecik olmak üzere dört kazadan terekkiüp ederken 1925 ile 1953 yılları arasında *Urfa, Birecik, Harran Akçakale, Suruç, Hilvan Viraşehir, Yaylak (Bozova), Siverek* olmak üzere sekiz kazadan meydana gelmektedir.⁵

1. Atatürk Dönemi Türkiye İdari Taksimatında Urfa Valileri (1923-1937)

Devlet kendine münhasır görev ve yetkilerin bir kısmını vilayet dâhilinde istihdam etmiş olduğu memurlara kendi adına icra etmesi için tevdi

¹ 1924 Teşkilat-ı Esasi, s. 491.

² İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara 2008, s. 495.

³ Ortaylı, *age*, s. 498.

⁴ 1924 Teşkilat-ı Esasiye, 371.

⁵ Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, C. 14, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 300.

etmiştir.⁶ Cumhuriyet Urfa'sında ilk vali 1924 yılında atanan İsmail İzzet Bey olup bu şahıs, aynı yıl görevinden azledilerek yerine ikinci sınıf müfettişlerinden Fuat Bey tayin edilmiştir.⁷ Urfa'nın ikinci valisi Fuat Bey'in 1928 yılına kadar görevde kaldığı görülmektedir. 1928 yılından itibaren dönemin İcra Vekilleri tarafından vekâlet emrine alınmıştır.⁸ Fuat Bey 1929 yılında Tekirdağ Valiliği'ne tayin edilmiştir.⁹ 1928 yılında Vali Fuat Bey'in yerine Sinop Valisi İbrahim Ethem Bey atanmıştır.¹⁰ 1931 yılında İbrahim Ethem Gümüşhane Valiliği'ne tayin olunurken, Urfa Valiliği'ne yine asker kökenli bir memur olan Birinci Umumi Müfettişlik Askeri Müşaviri Kadri Paşa tayin edilmiştir.¹¹ Kadri Paşa 1777 sayılı kanunun üçüncü maddesine göre görevden alınmış¹² ve daha önce mirlivalıktan emekli olduğu halde 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu'nun üçüncü maddesi gereğince tekrar emekli edilmiştir.¹³ Kadri Paşa'nın emekliliği sonrasında Urfa Valiliği'ne 1932 yılında Feyyaz Bosut'un tayin edilmiştir.¹⁴ Kısa bir süre sonra Dahiliye Vekâleti'nin teklifi ile yaklaşık olarak bir yıl sonra Elazığ Valisi Nizamettin Atakar'ı Urfa Valiliği'ne tayin etmiştir.¹⁵ İki yıl sonra İcra Vekilleri Heyeti Urfa'nın da aralarında bulunduğu bazı şehirlerin mülki idaresinde yine değişiklik yapmıştır. 1933 yılında göreve başlayan Nizamettin Atakar, Çanakkale Valiliği'ne atanmıştır. Ondan boşalan makama 20.06.1935 tarihinde Erzurum'un eski valisi Necati Bey atanmıştır.¹⁶ Necati Bey'den sonra Urfa Valiliği'ne Atf Ulusoglu atanmıştır. Miralaylıktan emekli olmuş olan Atf Bey'in, Mardin Belediye başkanı iken 11.04.1936 tarihinde 2949 sayılı tezkere ile İcra Vekilleri tarafından Urfa valisi olması kararlaştırılmıştır.¹⁷ Atatürk Dönemi'nde, 1937 yılında tekrar

⁶ Faruk Günay, "Üst Düzey Yöneticilerin Yetiştirilmesi ile İlgili Anayasa Maddesinin İlginç Serüveni", *TBB Dergisi*, 19/62, 2006, s. 155.

⁷ BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi), "Urfa Valisi İzzet'in Azliyle Yerine Mülkiye Müfettişi Fuat'ın Tayini", 30-18-1-1/9-15-20, 09.03.1924.

⁸ BCA, "Urfa Valisi Fuad Bey'in Vekalet Emrine Alınması", 30-18-1-1/30-62-16, 21.10.1928.

⁹ BCA, "Tekirdağ Valiliği'ne Urfa Valisi Fuat'ın Tayini", 30-18-1-2/4-33-9, 08.06.1929.

¹⁰ BCA, "Bayezid, Siirt, Burdur, Muğla, Urfa ve Sinop Valiliklerine Yapılan Tayinler", 30-18-1-1/30-62-15, 21.10.1928.

¹¹ BCA, "Bazı İllerin Valileri Arasında Değişiklikler Yapılması", 30-18-1-2/23-65-3, 20.09.1931.

¹² BCA, "Kadri Paşa'nın Vekalet Emrine Alınması", 30-18-1-2/31-67-9.

¹³ BCA, "Urfa Valisi Kadri Paşa'nın Emekliye Sevk Edilmesi", 30-18-1-2/ 32-71-9.

¹⁴ Şanlıurfa Valiliği, "Görev Yapmış Valiler", <http://www.sanliurfa.gov.tr/gorev-yapmis-valiler/>, Erişim Tarihi: 24.06.2023,

¹⁵ BCA, "Bazı Valilerin Nakil ve Tayinleri Hakkında Kararname", 30-18-1-2/ 33-2-3, 05.01.1933.

¹⁶ BCA, "Bazı Valiler Arasında Yapılan Değişiklikler ve Yeni Vali Tayinleri", 30-18-1-2/56-52-20, 20.06.1935.

¹⁷ BCA, "Urfa Valiliği'ne Mardin Belediye Başkanı Emekli Albay Atf Bey'in Tayini", 30-18-1-2/63-27-12.

mülki idare değişikliğine gidilmiştir. 1937 yılında Atıf Ulusoğlu Çanakkale Valiliği'ne atanırken ondan boşalan makama Diyarbakır vali yardımcısı olan Kazım Demirer, Dahiliye Vekâleti'nin 04.06.1937 tarihli ve 2047 sayılı tezkeresi ile atanmıştır.¹⁸

1.1. Atıf Ulusoğlu (1936-1937)

1882'de Kastamonu'da doğan Atıf Ulusoğlu, 13 Mart 1898 yılında Harp Okuluna başlamış ve 1901 yılında teğmenlik rütbesi alarak mezun olmuştur. Atıf Ulusoğlu'nun başarısı ile terfi etmiştir. 2 Şubat 1901'de teğmen olduktan sonra, 1903'te üsteğmen, 1908'de yüzbaşı, 1914'te kıdemli yüzbaşı, 1915'te binbaşı, 1921'de yarbay, 1922'de albay ve son olarak 1924'te tuğgeneralliğe terfi etmiştir. Atıf Ulusoğlu orduda çeşitli bölgelerde çeşitli rütbelerle görevlerde bulunmuştur. 1911-1912 Trablusgarp Savaşı, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı ve 1919-1922 Kurtuluş Savaşı'nda vatani görevini ifa etmiştir.¹⁹

1.2. Atıf Ulusoğlu'nun Urfa Valiliği Dönemi'nde Yapmış Olduğu Hizmetler

1.2.1. İdari Alanda Yapılan Hizmetler

Osmanlı Dönemi'nde coğrafi bakımdan Urfa, ticari kavşak merkezi iken cumhuriyetin ilanıyla beraber sınır şehri olmuştur.²⁰ 1923 yılı sonrasında Urfa'da devlet kurumları imkanlar dâhilinde inşa edilmiştir. Örneğin; hükümet binası, muhasebe-i hususiye binası, İl Genel binasının yanı sıra kütüphane ve matbaa şehirde inşa edilen bazı kurumlardandır. Şehrin kültürel seviyesini arttırmak için, *kışlık bir tiyatro salonu*, *Yeni Yurt* adlı dans salonu inşa edilirken, *Memuren Kulübü* ve *Tayyare*, *Hilal-i Ahmer*, *Himaye-i Etfal* gibi sivil toplum örgütleri de kurulmuştur. Mesleki eğitim ağırlıklı okul olan *Sanatlar Ocağı* inşa edilmiş ve burada okuyan öğrenciler için okulun işlevine uygun bir fabrika kurulmuştur. Görüldüğü gibi Urfa'da siyasi, sosyal ve kültürel gelişimler söz konusudur. Bu dönemde yine şehirde telgraf hatları inşa edilerek iletişimin sağlanması amaçlanmıştır. Bu bağlamda *Suruç-Yaylak*, *Urfa-Hilvan-Siverek* telgraf hatları inşa edilmiş ve şehrin büyük bir kısmında iletişim ağı oluşturulmuştur.²¹

Ordudan emekli ve Mardin Belediye Reisi iken 1936 yılında İcra Vekilleri'nin tensibiyle Urfa Valiliği'ne atanan Atıf Ulusoğlu'nun görev

¹⁸ BCA, "Valiler Arasında Yapılan Değişiklikler", 30-18-1-2/75-49-1, 04.06.1937.

¹⁹ Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, C.2, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 173-174.

²⁰ Tahir Ögüt, M. Sena Ekici, "Cumhuriyet Dönemi'ne Geçiş Aşamasında Urfa'nın İktisadi ve Sosyal Yapısı", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, 2011, s. 176.

²¹ Ögüt, Ekici, *agm*, s. 176-177.

yaptığı dönem ile ilgili Urfa'nın sosyoekonomik yapısı ve hizmetleri dönemin basın-yayın organları incelenerek ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Dönemin basın yayın organlarına göre, Atıf Ulusoğlu kendisine tevdi edilen görevi büyük bir gayret sarf ederek yerine getirmiştir. Çok çalışkan, disiplinli ve modern bir idarecidir. Urfa'nın birçok ilçesine sürekli teftiş ve tektik amaçlı ziyaretler gerçekleştirmiştir. Örneğin; yol durumlarını ve nehir geçitlerini teftiş etmek için Yaylak'a bir ziyaret gerçekleştirmiştir.²² Aynı zamanda Birecik,²³ Siverek,²⁴ ve Akçakale²⁵ gibi ilçelere de zaman zaman teftiş amaçlı ziyaretlerde bulunmuştur.

Atıf Ulusoğlu'nun görev aldığı dönemde; şehrin bir haritası çizilmiş,²⁶ bir şehir planı oluşturabilmek için mühendisler getirilmiş ve gerekli imar faaliyetlerine başlanmıştır.²⁷ Bunun yanında telefon hatları da yenilenmiştir.²⁸

Atıf Ulusoğlu şehir dâhilinde bulunan belediye ve halkevi gibi önemli kamu kurum ve kuruluşların kendine münhasır görevlerini ve bu görevleri ne şekilde ifa edeceklerine dair bir yönetmelik hazırlatmıştır. Bu yönetmelik yalnızca idari değil aynı zamanda sosyal anlamda da kendini idame ettiren programdır. Başta sağlık olmak üzere kültür, ziraat ve bayındırlık işleri ile ilgi düzenlemeleri içermektedir.²⁹

1937 yılı içerisinde Urfa'da Vali Atıf Ulusoğlu'nun girişimleriyle yeni bir hükümet binası,³⁰ belediye sineması, belediye meclisi, belediye parkı, otel ve mezbaha yapılmış ayrıca belediye mühendisi tarafından planı hazırlanan alt katı dükkân üst katı ise apartman olan binaların temelleri atılmıştır.³¹

1.2.2. Halkevleri ile Yapılan Müşterek Hizmetler

Menemen Olayı, halkevlerinin kurulmasında etkili olmuştur. Atatürk bu olaydan sonra ülke genelinde yapmış olduğu geziler sonrasında halk tarafından benimsenmediğini görmüş ve inkılapları halka daha etkin bir şekilde öğretebilmek için yaygın eğitim kurumu olan halkevlerinin kurulmasına karar vermiştir. 19 Şubat 1932 tarihinde yurt genelinde 14 tane

²² Işık, “Şehir Haberleri”, 22.09.1936.

²³ Işık, “Şehir Haberleri”, 24.08.1936.

²⁴ Işık, “Valimiz Siverek'e Gittiler”, 21.11.1936.

²⁵ Işık, “Şehir Haberleri”, 07.09.1936.

²⁶ Yeni Işık, “Urfa Şehir Haritası”, 24.08.1936.

²⁷ Işık, “Urfa'nın Planı”, 29.11.1936.

²⁸ Işık, “Telefonlarımız”, 17.09.1936.

²⁹ Akgün, “Köy Kalkınma Broşürü”, 19.04.1937.

³⁰ Akgün, “Yeni Hükümet Konağının İnşaatı Pek Yakında”, 23.04.1937.

³¹ Akgün, “Yeni şehir Mıntıkasında Yeni ve Büyük Bir Temel Daha Atıldı”, 01.05.1937.

halkevi açılmıştır.³² 19 Şubat 1934 tarihine gelindiğinde Halkevlerinin ülke çapındaki şubesi 80'e ulaşmış olup Urfa Halkevi bu tarihte açılmıştır.³³

Vali Atıf Ulusoğlu ise Urfa Halkevi ile yakın temasta olmuş ve toplantılarının birçoğunu burada gerçekleştirmiştir. 2 Ocak 1937 tarihine ait Yeni Işık Gazetesi'ne göre, Atıf Ulusoğlu bütün erkan-ı memur ve halkevinin idarecileri ile bir toplantı gerçekleştirmiştir. Toplantıya iştirak edenler aileleriyle beraber katılmıştır. Toplantı sonucunda 15 günde bir aile gecesi düzenlenmesine karar verilmiştir.³⁴ Halkevinin daha da işlevsel hale gelmesinde önemli katkıları olan Atıf Ulusoğlu halka açık bir saz-söz gecesi düzenlenmesini kararlaştırmış ve şehir dışından müzisyenler getirilmesine olanak sağlamıştır. Vali Atıf Ulusoğlu, Adana'da meydana gelen sel felaketi sonrasında Adana'nın yaralarını sarmak için yardım kampanyası başlatmıştır. Urfalılar tarafından 2 lira ile 15 lira arasında kişisel olanaklara göre bir miktar para toplanmıştır. Bu meblağ Kızılay aracılığı ile afetzedelere ulaştırılmıştır.³⁵

Urfa'da bulunan engelli, hasta, ihtiyaç sahibi kimseler ve yoksul talebeler için 19.01.1937'de *Malullere Yardım Cemiyeti* kurulmuştur. Vali Atıf Ulusoğlu'nun öncülüğünde ve halkevinin aracılığı ile şehirde bulunan ihtiyaç sahibi kimselerin müşkül durumlarını bertaraf edebilmek için halkevinde toplanan idareciler, halkın da iştirakiyle kurulan cemiyetin nizamnamesi hazırlanmış ve vilayete teslim edilmiştir. Böylece toplumda yardımlaşma duygusu hem canlı kalmış hem de ihtiyaç sahibi kimselerin sıkıntıları giderilmiştir.³⁶

1.2.3. Kaçakçılık

İmparatorluk Döneminde sınırların değişmesiyle beraber yasal olan ticaret ağı cumhuriyetin ilanıyla yasal olmayan yollarla devam etmiştir. Eskiden aynı ülkenin toprak parçası olan ama I. Dünya Savaşı sonrası farklı ülkeler konumuna gelen Türkiye ve Suriye üzerinden gerçekleşen kaçakçılık faaliyetlerini sonlandırmak adına hükümet yeni tedbirler almıştır. Hükümet kaçakçılığı ihbar edenlere elde edilen malların %20'sini ikramiye olarak

³²Yasemin Doğaner, "Halkevleri", <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halkevleri/>, Erişim Tarihi: 11.02.2024.

³³ Yüksel Yıldırım, Yeni Türkiye'nin Yapılanma Sürecinde Halkevlerinin Rolü ve Urfa Halkevi Örneği, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2016, s. 33.

³⁴ Yeni Işık, "Halkevimizde Toplantı", 02.01.1937.

³⁵ Yeni Işık, "Adana'nın Sel Felaketini Gören Yurttaşlarımıza Yardım için Toplantı", 12.01.1937.

³⁶ Yeni Işık, "Şehrimiz Malullerine Yardım İçin Cemiyet Kuruldu", 19.01.1937.

vermiştir. Aynı zamanda kaçakçılığı önleme adına mahalli idarelerin ve belediyelerin memur ve müstahdemleri, köy muhtarları, ihtiyar heyetleri, mahalle, kır ve orman bekçileri, köy korucuları kaçakçılıkla ilgili ihbarları yetkililere bildirmeleri emredilmiştir.³⁷

Devletin kaçakçılıkla olan mücadelesi tavizsiz devam etmiştir. İstihbarat Müdürü Salahattin Bey, İstihbarat Amiri Sabri Bey bu konuda titiz bir şekilde çalışarak sınırlarımızı aşan şahısları ve kaçırılan ürünleri derhal yakalamaktaydı. 1937 yılında vilayette 58 kaçakçılık vakası olmuş ve bu vakalarda dört ton gümrük kaçağı, 22.500.00 varak sigara kâğıdı, 250 kg inhisar kaçağı, 95 kaçakçı, 45 hayvan, beş silah ele geçirilmiştir. Ayrıca kontroller sırasında üç kaçakçı ölmüş, bir kaçakçı yaralı olarak ele geçirilmiştir.³⁸ Urfa'nın Harran Kapısı ahalisinden olan iki kişi yedi yük şeker kaçakçılığı yaparken gümrük memurlarıyla yapmış olduğu çatışma esnasında yaralanarak güneye kaçmış ve Fransız istihbarat zabiti tarafından tedavi edilmiştir.³⁹ Kaçakçılıkla mücadele edilmiş, vatan hainliğiyle eşdeğer tutulmuştur.⁴⁰

Kaçakçılıkla ilgili davalar ihtisas mahkemelerinde görülmekteydi. Devletin sıkı denetimi sayesinde ülkede kaçakçılık azalmıştır. Bu sebepten ötürü Adli İhtisas Mahkemeleri'nin kaldırılmasına karar verilmiştir. Yalnız Suriye sınırı yakınında, kaçakçılık faaliyetleri devam ettiği için burada bir müddet Askeri İhtisas Mahkemeleri faaliyet göstermiştir.⁴¹

1.2.4. Tarım

Cumhuriyetin kurucu kadrosu devr-i sabıktan bir sanayi değil tarım ülkesi devralmıştır. Kurtuluş Savaşı'nı kazanarak bağımsızlığını ilan eden Türkiye, 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi'nde almış olduğu kararları tatbik etmeye başlamış ve kendi ekonomi modelini inşa etmek istemiştir. Bağımsızlık sonrası kongrede alınan kararlar tatbik edilmeye başlanmıştır. Öncelikle kapitülasyonlar kaldırılmış, ülkenin yerli girişimcileri desteklenerek güçlü ve milli iş adamları meydana getirilmek istenmiştir.⁴²

³⁷ Yeni Işık, "Kaçakçılığı İhbar Edenlerin İkramiyeleri", 29.12.1936.

³⁸ Yeni Işık, "Kaçakçılık Vakaları", 09.03.1937.

³⁹ BCA, "Urfa, Malazgirt, Bulanık ve Siirt'te Meydana Gelen Kaçakçılık, Silahlı Çatışma, Gasp ve Adam Öldürme Olaylarına Dair 13.061930 Tarihli Asayiş Raporu", 30-10-0/128-920-7, 03.06.1930.

⁴⁰ Akgün, "Yurttaş Kaçakçı Vatan Hainidir", 01.05.1937.

⁴¹ Akgün, "İhtisas Mahkemeleri Kaldırılıyor- Memlekette Kaçakçılık Hadiseleri Çok Azaldı", 29.05.1937.

⁴² Mehmet Kayıran, Selami Yaygın, "İzmir İktisat Kongresi", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, C. 2, 2009, s. 27.

Türkiye'nin en önemli gelir kaynağı o dönem için tarımdır. Bu bağlamda esasta tarım ülkesi olan Türkiye, vakit kaybetmeden bünyesinde bulunan tarım sahalarını tespit etmiştir. Tarım sahalarından birisi de şüphesiz Urfa'dır. 1927 yılında Ahmet Fuat Bey valiliği döneminde yapılan nüfus sayımına göre Urfa nüfusu 203.000 kişiydi. Urfa'da nüfus genellikle köylerde yaşamaktaydı. Tarım, ticaret ve sanayi gibi iş kollarında erkekler kadınlara oranla fazlaydı. Bu dönemde devlet memuru olarak istihdam edilenlerin büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktaydı. Nitekim erkeklerin %3,75'i istihdam edilmişken bu oran kadınlarda sadece %0,01'di.⁴³ 1927 yılına ait istatistik verilerine göre Urfa özelinde sanayi ve hizmet sektörünün yeterince gelişmediği görülmektedir. Atadan kalma geleneksel tarım kültürünü devam ettiren Urfa'lı çiftçiler elde olmayan sebeplerden ötürü zor zamanlar geçirmişlerdir. Kuraklık, çekirge istilaları ve farelerin vermiş olduğu hasarlar verimi azaltmıştır. 1932 yılından 1937 yılına kadar kuraklıkla ve çekirge sürüleriyle yapılan mücadele sonucunda haşereler temizlenmiştir. Lakin bu sefer de farelerin ekin alanlarını istila etmesi, gün geçtikçe çoğalmaları ve mahsulün yarısını telef etmeleriyle yerel yönetim birimleri tarafından çeşitli tedbirler alınmıştır. Tarım Savaş Dairesi kurulmasına rağmen yeterli sayıda personelden yoksunluğu ve aynı zamanda mali açıdan zayıf olması nedeniyle tam anlamıyla mücadele edilememiştir. Çünkü sekiz kazanın yedisinde farelerle, birinde ise domuzlarla mücadele edilmiş ve her bir kazaya bir amele başı verilmiştir. Tespit edilen 15.000 hektar fareli arazinin mevcudiyeti ve istihdam edilen personel sayısının yetersizliği mücadeleyi neticesiz bırakmıştır. Ziraat Bakanlığı ise Urfa için 50 sandık havai fişek ve altı buçuk kilo istirkin göndermiştir.⁴⁴ Urfa'nın tarım sahası geniş ve verimlilik bakımından oldukça zengindir. Viranşehir, Harran ve Suruç Urfa'da göze çarpan tarım bölgeleridir. Bilhassa Urfa'yı gezen ve bazı değerlendirmelerde bulunan Macar ziraat mühendisi Harran Ovası'nın önemini şöyle açıklamaktadır: “*Türk Ordusu 10 yıl üst üste harb etse, onların yiyeceğini yalnız Harran Ovası temin eder.*”⁴⁵

Atıf Ulusoglu'nun Urfa'nın sorunlarıyla yakından ilgilendiği, çözüm için elinden gelen çabayı sarf ettiği ve çalışkan bir yönetici olduğu dönemin gazetelerine yansımıştır. Bu dönemde Urfa'lı çiftçilerin hububatı istasyonlarda aylarca bekletilmiş ve Payas Limanı'na sevki gecikmişti. Atıf

⁴³ Ahmet İlyas, “Cumhuriyet Dönemi Türk Ekonomisinin Envanterinin Çıkarılması: 1927 Tarım ve Sanayi Sayımının Urfa Özelinde Değerlendirilmesi”, *Akademibakış Dergisi*, C.74. Temmuz- Ağustos 2019, s. 3-4.

⁴⁴ Yeni Işık, “Fareler ve Ekinler”, 12.01.1937.

⁴⁵ Akgün, “Ana Yurtta Bir Gezinti”, 21.05.1937.

Bey'in çabalarıyla Cenup Yolları İdaresi tarafından boş vagon temin edilmiş ve çiftçilerin olası bir zarara uğraması önlenmiştir.⁴⁶

1.2.5. Elektrik Bedeli

Urfa'da elektrik şirketi tarafından uygulanan abonman usulünde bir değişiklik yapılmıştır. Her ay hane başına 5 kilovatlık elektriğin ücreti kullanımına bakılmaksızın alınmaktaydı. Şirket müdürü Rıza Bey tarafından yapılan çalışma neticesinde 2 kilovatlık elektrik ücret alınması kararlaştırılmıştır.⁴⁷ 01.03.1937 tarihinden itibaren hane başına en az 2 kilovat, dükkân başına ise 1 kilovatlık enerji ücretinin alınması kararlaştırılmış ve bu husus vilayet meclisi tarafından onaylanmıştır.⁴⁸

1.2.6. Fidan Dikimi ve Yakacak Odun Temini

1937 yılının ocak ayının ilk haftasında meydana gelen kar yağışı son yirmi yılın en şiddetli olanıydı. Kar yağışıyla beraber -5 dereceye kadar düşmüş olan hava sıcaklığı şehir yaşamını olumsuz etkilemiştir. Urfa'da yakacak kömür ve odun bulunmaması kış mevsiminin şiddetini daha da arttırmıştır. Diğer yandan şiddetli soğuklar yüzünden aç kalan kurtlar şehre ve köylere inmiştir. Dönemin emniyet teşkilatı birçok bölgede kurtlara rastladığını rapor etmiştir.⁴⁹

Neticede olumsuz hava koşulları Urfa'da yeterince hissedilmiş, bölgedeki ağaçlar ısınma ihtiyacı için kullanılmıştır. Bu sebeple komşu vilayetlerden maliyeti hayli yüksek olan odun ithalatı yapılmıştır. Esasen Urfa'da yaşanan birçok problemin çözülmesinde öncü olan Atıf Ulusoğlu, şehrin yakacak odunu kendi imkânlarıyla karşılaması için fidan ekimi seferberliği başlatmıştır. Çok geçmeden şehrin muhtelif bölgelerine kavak fidanları ekilmiştir. Fidan ekimi için şehrin önemli kurumları da öncülük etmiştir. Bu çerçevede Urfa Belediyesi 100.000, Urfa Hususi Muhasebesi 100.000, Urfa Evkaf Dairesi 15.000, Akziyaret Nahiyesi 15.000, Yaylak Belediyesi 15.000 fidan dikmiştir. Bu şekilde Urfa'nın muhtelif yerlerinde dikilen fidanların miktarı 288.000'e ulaşmıştır. Fidanlar Mardin'in Savur Kazası'ndan temin edilmiştir. Yapılan bu çalışmalar ile hem şehrin kereste ihtiyacı karşılanacak hem de Urfa'nın ikliminde önemli bir değişikliğin yaşanması sağlanacaktı.⁵⁰

1.2.7. Esnaf

Urfa Esnaf Cemiyeti'nin yıllık bütçesi büyükşehirlere oranla düşüktür. 19.01.1937 tarihine ait Yeni Işık Gazetesi haberlerine göre, İstanbul Esnaf

⁴⁶ Yeni Işık, "Tüccarlarımız Valimize Teşekkür Ediyor", 19.01.1937.

⁴⁷ Yeni Işık, "Elektrik Şirketimizin Bir Kararı", 02.01.1937.

⁴⁸ Yeni Işık, "Urfa Şehri Elektrik Anonim Şirketinden", 17.02.1937.

⁴⁹ Yeni Işık, "Kar-Kurt ve Odun Azlığı", 02.02.1937.

⁵⁰ Yeni Işık, "İlimizde Kavak Ağacı Dikimi", 12.03.1937.

Cemiyeti'nin yıllık bütçesi 93.000 lira iken aynı şey Urfa için söz konusu değildir. Ustalık ve kalfalık kaidelerine uygun 30-35 beş esnaf vardır. Bunlar ticaret odasına seçildikten sonra bir iki tanesi dışında birçoğu planlı bir şekilde çalışmamaktadır. Yıllık bütçe yapmazlar, görünen bir sosyal yapuları yoktur, yıllık bir tutanak defterleri mevcut değildir, kendilerini gayr-ı mesul tutar ve kimseye hesap vermek zorunda değildirler, heyette okur yazar durumu yoktur. Urfa zanaat atölyelerinin geleneksel bir yapıda olduğu, faaliyetlerine bu şekilde devam ettiği ve moderniteden uzak olduğu Ankara'da açılan sanat sergisinde ortaya çıkmıştır.⁵¹

Urfa'nın neredeyse bütün problemleriyle alakadar olan Vali Atıf Ulusoglu'nun, şehrin ekonomisi için önemli bir yere sahip küçük esnafın daha da verimli çalışabilmesi için onlarla özel olarak ilgilenmiştir. Bu bağlamda 01.11.1936 tarihinde halkevi toplantı salonunda vali, halkevi başkanı, belediye reisi, ticaret ve sanayi odaları başkanlarıyla ve esnaftan müteşekkil bir istişare meclisi kurulmuştur.⁵² Atıf Bey'in amaçlarından birisi Urfa Esnaf Teşkilatı'nı modern bir yapıya dönüştürerek atölyelerde modern ürünler üretebilmelerine olanak sağlamaktır. Öncelikle esnafın bakış açısını değiştirebilmek için başkentte yapılan sergiye iştirak etmelerini sağlamıştır. 1936 yılının Ekim ayında Ankara'da küçük zanaatlar için açılan büyük sergiye yurdun her kesiminden olduğu gibi Urfalı zanaatkarda teşrif etmiştir. Urfalı zanaatkârlar üretimlerinde yenilikler yapmışlardır. Köşkerler; geleneksel olarak imal ettikleri ayakkabıların yerine sergide gördükleri örneklerden etkilenererek daha sık sandaletler üretmeye başlamışlardır.⁵³

Urfa'nın sosyoekonomik yapısını irdelemek adına esnafın dayanışması dikkat çekmektedir. Bu dönemde İstanbul Esnaf Birliği otomobil lastiklerinden imal edilen ayakkabıların sağlığa zararlı olduğu gerekçesiyle üretimi durdurmuştur. Otomobil lastiklerinden üretilen ayakkabıların 15 yaşından küçük olan çocuklarda düztabanlığa ve romatizma gibi ortopedik hastalıklara sebep olmasından dolayı üretimi durdurulmuştur. Urfa'da ise yıllardan beri kaçak yollarla temin edilen otomobil lastikleri gümrük görevlileri tarafından defalarca yakalanmasına rağmen otomobil lastiklerinden ayakkabılar üretilmeye devam etmiş ve şehrin sosyoekonomik yapısı bozulmuştur. Bu bağlamda köseleci ve yemenici olarak bilinen köşkerler otomobil lastiklerinden üretilen ayakkabılar sebebiyle yeterli üretimi yapamamakta ve ekonomik zorluk çekmekte idiler. Bu olayın diğer bir olumsuz tarafı da yerli malının kullanımı ve talebini azaltması idi. Buna karşılık olarak eskici esnafı hem vatandaşın sıhhatini bozan hem de

⁵¹ Yeni Işık, "Urfa'da Esnaf Cemiyetleri Ne Haldedir", 19.02.1937.

⁵² Işık, "Küçük Sanatkârlar", 29.10.1936.

⁵³ Yeni Işık, "Urfa'da Küçük Sanat Sahiplerinin Eserleri", 30.04.1937.

ayakkabı imalatçıları ekonomik olarak sarsan otomobil lastiklerinin şehir içinde tüketilmesine engel olmaları Urfa da büyük takdir toplamıştır.

Urfa eski dönemlerde çok önemli bir ticaret merkeziydi. 1937 yılında İstanbul, Mersin ve Antep gibi şehirlerden fatura, tuhafiyeye ve bakkaliye ürünlerini temin ederdi. Bunun yanında çok verimli olan topraklarında buğday, fıstık kendir ve yünleriyle ticarete ün kazanmıştır. Özellikle tere yağını büyük ticaret merkezlerine göndermekte idi. Ancak bu dönemde ihraç edilen ürünlerin Urfa menşeli olduğuna dair bir kayıt yoktur. Yaklaşık olarak 12 yıl boyunca başta İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerin yanı sıra Anadolu'nun birçok noktasında *Helib Hadid-i* adıyla bilinen tere yağları Urfa'ya aittir. Çünkü daha önce Halep üzerinden yapılan yağ ticareti *Hadid-i* adıyla bilinmekteydi. Urfa'nın ihraç ettiği diğer bir ürün ise fıstıktır. Fıstığın ekim alanı artmış ve bunun sonucunda çevre illere göre daha çok mahsul alınmaya başlanmıştır. Bu çerçevede kayda değer miktarda üretilen Urfa fıstığı başka isimler altında piyasaya sürülmüştür. 1937 yılında basına yansıyan bir habere göre, Urfa tüccarının şehre ait olan ürünlerin patenti ile ilgilenmediği ve sadece ürünü ihraç etme eğiliminde olduğu belirtilmiştir.⁵⁴ Yani Urfa üzümü, Urfa yağı, Urfa yünü, Urfa fıstığı gibi Urfa'da yetişen yüzlerce ürün başka bir etiket altında pazarlanmıştır. Urfa fıstığı, Şam fıstığı veya Halep fıstığı olarak satışa sunulmuştur.⁵⁵

1.2.8. Su

1924 Anayasası 442 sayılı köy kanunuyla köy yönetimlerine kendi mecralarında içme suyu temin etme yetkisi verilmiştir. 1926 yılında ise; *Sular Hakkında Kanun* ile şehirlerin su ihtiyacını temin etme görevi belediyelere tevdi edilmiştir. 1933 yılında İller (Belediye) Bankası kurularak şehirlerin içilebilecek temiz su temini ve kanalizasyon yapımı için finansman sağlamıştır. Bu yardımlar sayesinde Türkiye'nin birçok bölgesinde içilebilecek temiz su tesisleri kurulmuştur.⁵⁶

Doğu medeniyetinde yardımlaşmanın önemli bir göstergesi vakıf müesseseleridir. İslam coğrafyasında devlet toplumun bütün ihtiyaçlarını karşılayabilecek ekonomik güce sahip değildi Bundan dolayı toplumun varlıklı kimseleri tarafından vakıf müesseseleri kurulmuştur. Bu müesseselerden biri de su vakıflarıdır.⁵⁷ Urfa'da vakıfların içtimai hayata dair rolü derindir. Belediye tam bir müessese haline gelmeden önce vakıflar

⁵⁴ Akgün, "Reklamsızlık Yüzünden Neler Kaybediyoruz", 19.04.1937.

⁵⁵ Akgün, "Mahsullerimiz Başka Adlarda Satılmaktadır", 01.05.1937.

⁵⁶ Eray Acar, "Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Kentsel Şebeke Suyu Yönetiminin Kurumsal ve Yasal Gelişimi", Hukuk ve İktisat Araştırma Dergisi, C. 4, 2012: s. 98-99.

⁵⁷ Kadir Toraman, Osmanlı Dönemi'nde Adana Belediyesi ve Sorunlar (1868-1910), Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa 2019, s. 8.

şehre suyu ulaştırır, su yollarını tamir eder ve temizlik işlerini görürdü. Bilhassa içme suyu şehre ulaştırılırken lağım sularına karışmaması için azami derecede gayret sarf edilmiştir. Urfa'da bulunan su vakıfları; yağmur ve kar sularını sarnıçlarda toplamış, mevcut akarsu yatağına bentler inşa etmiş, kanallar ve tüneller vasıtasıyla şehrin muhtelif yerlerine dağıtmıştır. Su vakıfları toplumun su ihtiyacını karşılayabilmesi için, şadırvanlar, havuzlar, çeşmeler yapmış ve yer altı sularından faydalanabilmek için de kuyular açmıştır.⁵⁸

Esasen Urfa'nın önemli su kaynakları *Fırat Nebri, Culab Nebri, Karakoyun Deresi, Habur Nebri, Belib Nebri, Germuş Suyu, Karaköprü Suyu, Aligör Suyu, İnbaşı Suyu, Höyük Suyu, Bahçecik Suyu, Baharık Suyu, Hamdan Suyu, Aynızeliba Gölü ve Kerhiz Çayı*'dir.⁵⁹ Bu bağlamda kaynağı Bozova'da olan Kerhiz Çayı'ndan elde edilen sular evlere, camilere ve sebillere dağıtılmıştır.⁶⁰ 1934 yılında Urfa Belediye Başkanı olan Ömer Alay, Kerhiz ve Cavsak nehirleri üzerinden şehre su aktarılması için çalışmalar yapmıştır. Bu amaçla Kerhiz ve Cavsak nehirlerinden elde edilen sular uygun bir yerde yapılacak olan havuzda biriktirilecek ve iki kilometrelik demir borularla şehre aktarılacaktır.⁶¹ 1936 yılında ise Vali Atıf Ulusoglu'nun öncülüğü ile Urfa Belediye Başkanı Ömer Alay şehre su getirebilmek için Bayındırlık ve Sağlık Bakanlığına bir dizi seyahatler gerçekleştirmiştir. Neticede Ömer Alay İstanbul ve Ankara'ya giderek ilgili kurumlardan destek almıştır.⁶² Bu şekilde Şehrin su sorunu 1940 yılında büyük oranda çözülmüştür.⁶³

Sonuç

I. Dünya Savaşı sonrasında alınan ağır mağlubiyet ile işgale uğrayan Anadolu coğrafyası, top yekûn girmiş olduğu bağımsızlık mücadelesini zafere taçlandırmış ve ülke İtilaf Devletleri'nin istilasından kurtulmuştur. Hem ekonomik hem sosyal hem de sosyopsikolojik olarak yıpranmış olan Türk Milleti adeta küllerinden yeniden doğmuştur. Yeni kurulan Türk Devleti kalkınma adına dönemin şartlarına göre oldukça başarılı ekonomik programlar geliştirmiştir. Bu minvalde ülke genelinde olduğu gibi Urfa'da da kısıtlı imkânlarla rağmen devlet ricali elinden gelen gayreti sarf etmiştir.

⁵⁸ Bahattin Turgut, *Urfa Vakıfları (1850-1900)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul 2013, s. 131-132.

⁵⁹ Kemal Kapaklı, *Urfa Hakkında Salmame*, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara 1998, s. 10-13.

⁶⁰ Mahmut Karakaş, *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*, T.C. Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2012, s. 33.

⁶¹ Cumhuriyet, "Urfa Belediyesi'nden", 04.02.1934.

⁶² Işık, "Şehir Haberleri", 20.08.1936.

1936-1937 yılları arasında Urfa'da valilik görevini icra eden Atıf Ulusoğlu, ekonomik şartları zorlamıştır. Şehrin hem idari hem de beledi işleri ile ilgilenmiştir. Aynı zamanda Urfa'nın sosyoekonomik, psikolojik ve kültürel yapısına olumlu dokunuşlarda bulunmuştur. Dönemin Urfa gazetelerine göre oldukça çalışkan bir yapısı olan Atıf Ulusoğlu Urfa'nın çehresini kısa zamanda önemli ölçüde değiştirmiştir.

O dönemde teşkilat olarak var olan Urfa Belediyesi ekonomik olarak zorluklar yaşamakta ve personel istihdamını da yeterli ölçüde gerçekleştirememekte idi. Dönemin gazeteleri incelendiğinde belediye teşkilatı valiliğin alt birimi gibi çalışmış ve önemli kamu binalarının valiliğin desteği ile yapıldığı tespit edilmiştir. Yine Türkiye'nin en verimli ve en geniş tarım arazilerinden birine sahip olan Urfa geleneksel yöntemlerle üretim yapmaktaydı. Şehrin büyük kısmı köylerde yaşırdı ve temel uğraş alanını tarım oluşturmaktaydı. Zengin tarım arazilerine sahip olunmasına rağmen Urfa'da çiftçiler uzun dönemler kuraklıkla mücadele etmiştir. Aynı zaman da çekirge ve fare istilaları da bu dönemde Urfa için yaşanan talihsizlikler arasındaydı. Buna karşılık yerel yönetim birimleri dönemin şartlarına göre birtakım önlemler almıştır. Dönemin ağır kış şartlarına binaen bölgede yakacak odun azalmış ve çevre illerden ithal edilmiştir. Bunun yanında bölgede ağaçlandırma politikası güdülmüş ve sonraki yılların odun ihtiyacı temin edilmiştir.

Bu çerçevede 1936-1937 yıllarına ait gazeteler ve diğer mecmualar taranarak Urfa'nın sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı ile ilgili çalışmalar ortaya çıkarılmıştır. Netice olarak Urfa özelinde yerel yönetimin kısıtlı imkânlarla rağmen hem toplumsal hem de şehrin yeniden inşası için yoğun çaba sarf ettiği görülmektedir.

Kaynakça | References

Arşiv

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): "Urfa Valisi İzzet'in Azliyle Yerine Mülkiye Müfettişi Fuat'ın Tayini".

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): "Urfa Valisi Fuad Bey'in Vekalet Emrine Alınması".

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): "Tekirdağ Valiliği'ne Urfa Valisi Fuat'ın Tayini".

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): "Bayezid, Siirt, Burdur, Muğla, Urfa ve Sinop Valiliklerine Yapılan Tayinler".

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): "Bazı İllerin Valileri Arasında Değişiklikler Yapılması".

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Kadri Paşa’nın Vekalet Emrine Alınması”.

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Urfa Valisi Kadri Paşa’nın Emekliye Sevk Edilmesi”.

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Bazı Valilerin Nakil ve Tayinleri Hakkında Kararname”.

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Bazı Valiler Arasında Yapılan Değişiklikler ve Yeni Vali Tayinleri”.

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Urfa Valiliği’ne Mardin Belediye Başkanı Emekli Albay Atıf Bey’in Tayini”.

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Valiler Arasında Yapılan Değişiklikler”.

BCA (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi): “Urfa, Malazgirt, Bulanık ve Siirt’te Meydana Gelen Kaçakçılık, Silahlı Çatışma, Gasp ve Adam Öldürme Olaylarına Dair 13.06.1930 Tarihli Asayiş Raporu”.

Kitap ve Dergiler

1924 Teşkilat-ı Esasi, 1924, 491.

ACAR, Eray, “Cumhuriyet Dönemi’nde Türkiye’de Kentsel Şebeke Suyu Yönetiminin Kurumsal ve Yasal Gelişimi”, *Hukuk ve İktisat Araştırma Dergisi*, C.4, (2012): ss. 98-106.

GÜNAY, Faruk, “Üst Düzey Yöneticilerin Yetiştirilmesi ile İlgili Anayasa Maddesinin İlginç Serüveni”, *TBB Dergisi*, C.62 (2006), ss. 152-172.

İLYAS, Ahmet, “Cumhuriyet Dönemi Türk Ekonomisi’nin Envanterinin Çıkarılması: 1927 Tarım ve Sanayi Sayımının Urfa Özelinde Değerlendirilmesi”, *Akademik Bakış Dergisi*, C.74 (Temmuz- Ağustos 2019): ss. 1-13.

KAPAKLI, Kemal, *Urfa Hakkında Salname*, Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara 1998.

KARAKAŞ, Mahmut, *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa’da Kültür ve Eğitim*, T.C. Şanlıurfa Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Konya 2012.

KAYIRAN, Mehmet, SAYGIN, Selami, “İzmir İktisat Kongresi”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakan Tarih Dergisi*, C.2, (2009): ss. 27-70.

ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara 2008.

ÖGÜT, Tahir, EKİCİ, M. Sena, “Cumhuriyet Dönemi'ne Geçiş Aşamasında Urfa'nın İktisadi ve Sosyal Yapısı”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 10, (2011): ss. 176-192.

ŞAŞMAZ, Musa, *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, C.14, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri*, C. 2, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

İnternet Kaynağı

DOĞANER, Yasemin, “Halkevleri”, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halkevleri/>, Erişim Tarihi: 11.02.2024.

Şanlıurfa Valiliği, “Görev Yapmış Valiler”, <http://www.sanlıurfa.gov.tr/gorev-yapmis-valiler#>, Erişim Tarihi: 24.06.2023.

Tezler

TORAMAN, Kadir, *Osmanlı Dönemi'nde Adana Belediyesi ve Sorunlar (1868-1910)*, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Şanlıurfa 2019.

TURGUT, Bahattin, *Urfa Vakıfları (1850-1900)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul 2013.

YILDIRIM, Yüksel, *Yeni Türkiye'nin Yapılanma Sürecinde Halkevlerinin Rolü ve Urfa Halkevi Örneği*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Giresun 2016.

Gazeteler

Akgün, “Ana Yurtta Bir Gezinti”, 21.05.1937.

Akgün, “Esnaf Arasında Çalışma Eserleri”, 29.05.1937.

Akgün, “İhtisas Mahkemeleri Kaldırılıyor- Memlekette Kaçakçılık Hadiseleri Çok Azaldı”, 29.05.1937.

Akgün, “Köy Kalkınma Broşürü”, 19.04.1937.

Akgün, “Mahsullerimiz Başka Adlarda Satılmaktadır”, 01.05.1937.

Akgün, “Reklamsızlık Yüzünden Neler Kaybediyoruz”, 19.04.1937.

Cumhuriyet, “Urfa Belediyesi'nden”, 04.02.1934.

Işık, “Kabristan”, 17.09.1936.

Işık, “Küçük Sanatkârlar”. *Işık* (29.10.1936).

Işık, “Şehir Haberleri”, 07.09.1936.

Işık, “Şehir Haberleri”, 20.08.1936.

Işık, “Şehir Haberleri”, 22.09.1936.

Işık, “Şehir Haberleri”, 24.08.1936.

Işık, “Telefonlarımız”, 17.09.1936.

Yeni Işık, “Adana’nın Sel Felaketini Gören Yurttaşlarımıza Yardım için Toplantı”, 12.01.1937.

Yeni Işık, “Elektrik Şirketimizin Bir Kararı”, 02.01.1937.

Yeni Işık, “Fareler ve Ekinler” 12.01.1937.

Yeni Işık, “Halkevimizde Toplantı”, 02.01.1937.

Yeni Işık, “İlimizde Kavak Ağacı Dikimi”, 12.03.1937.

Yeni Işık, “Kaçakçılığı İhbar Edenlerin İkramiyeleri”, 29.12.1936.

Yeni Işık, “Kaçakçılık Vakaları”, 09.03.1937.

Yeni Işık, “Kar-Kurt ve Odun Azlığı”, 02.02.1937.

Yeni Işık, “Şehrimiz Malullerine Yardım İçin Cemiyet Kuruldu”, 19.01.1937.

Yeni Işık, “Tüccarlarımız Valimize Teşekkür Ediyor”, 19.01.1937.

Yeni Işık, “Urfa Şehir Haritası”, 24.08.1936.

Yeni ışık, “Urfa’da Esnaf Cemiyetleri Ne Haldedir”, 19.02.1937.

Yeni Işık, “Urfa Şehri Elektrik Anonim Şirketinden”, 17.02.1937.

Yeni Işık, “Urfa’da Küçük Sanat Sahiplerinin Eserleri”, 30.04.1937.

Işık, “Urfa’nın Planı”, 29.11.1936.

Işık, “Valimiz Siverek’e Gittiler”, 21.11.1936.

Akgün, “Yeni Hükümet Konağının İnşaatı Pek Yakında”, 23.04.1937.

Akgün, “Yeni şehir Mıntıkasında Yeni ve Büyük Bir Temel Daha Atıldı”, 01.05.1937.

Akgün, “Yurttaş Kaçakçı Vatan Hainidir”, 01.05.1937.

KAMU YÖNETİMİ ENSTİTÜSÜ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ	
Makale Bilgileri:	
Geliş Tarihi:	15.02.2024
Kabul Tarihi:	11.05.2024
Yayın Tarihi:	30.06.2024
Değerlendirme:	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Kırleme
Etik Beyan:	* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması:	Yapıldı / Turnitin
Etik Bildirim:	turkavsosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları & Lisans:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Article Information:	
Date of Submission:	15.02.2024
Date of Acceptance:	11.05.2024
Date of Publication:	30.06.2024
Peer-Review:	Double anonymized - Two External
Ethical Statement:	* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks:	Yes / Turnitin
Complaints:	turkavsosyalbilimlerdersisi@gmail.com
Ethics Committee Approval:	It is exempt from the Ethics Committee Approval
Informed Consent:	No participants.
Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights & Licence:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study. Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.